

การวิจัยหลักสูตร

สิริพร บุญญานันต์

1) ความหมายของหลักสูตร

ความหมายของคำว่า “หลักสูตร” ในปัจจุบันมีขอบเขตที่กว้างขวางกว่าที่เคยใช้กันอยู่ในอดีตเป็นอันมาก กระทรวงศึกษาธิการเคยใช้คำว่า “หลักสูตร” ในความหมายของข้อกำหนดเกี่ยวกับหัวข้อรายการสอนระดับต่าง ๆ ซึ่งประกอบด้วยจุดมุ่งหมายและรายการสอนของแต่ละระดับชั้น ดังที่ปรากฏอยู่ในเอกสารหลักสูตรประถมศึกษาและมัธยมศึกษา พ.ศ. 2503 ทั้งนี้โดยมี “ประมวลการสอน” ซึ่งกล่าวถึง การจัดการเรียนการสอนโดยละเอียดแยกเป็นอีกส่วนหนึ่งต่างหากจากหลักสูตร

ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า “หลักสูตร” หมายความว่า ประสพการณ์ทั้งหมดที่จัดขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ดังนั้นหลักสูตรจึงหมายถึงทั้งส่วนที่เป็นข้อกำหนดรายการสอนและส่วนที่เป็นกระบวนการทั้งปวงเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามข้อกำหนดนั้น ดังที่กระทรวงศึกษาธิการ ได้ให้นิยามของหลักสูตร ซึ่งปรากฏในหนังสือแนวการใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 ว่า

“หลักสูตร คือ ข้อกำหนดแผนการเรียนการสอนอันเป็นส่วนรวมของประเทศ เพื่อนำไปสู่ความมุ่งหมายตามแผนการศึกษาแห่งชาติ”

และยังได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตร ในหนังสือเล่มเดียวกันว่า หลักสูตรประกอบด้วยองค์ประกอบ 8 ประการได้แก่ จุดหมาย หลักการ โครงสร้าง จุดประสงค์ของการเรียนรู้ (แต่ละรายวิชา) เนื้อหาของรายวิชา สื่อการเรียน วิธีสอน และการประเมินผล (กระทรวงศึกษาธิการ, 2524)

2) ขอบเขตของการวิจัยหลักสูตร

เนื่องจากคำว่า “หลักสูตร” เป็นที่ยอมรับกันในความหมายกว้างดังกล่าวแล้ว การวิจัย

หลักสูตรจึงมีขอบเขตที่กว้างขวาง มิได้หมายถึงเฉพาะการวิเคราะห์เอกสารที่ระบุจุดหมาย หลักการ โครงสร้าง และรายวิชาต่าง ๆ ของหลักสูตรเท่านั้น หากรวมไปถึงการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับรูปแบบ และกระบวนการจัดการเรียนการสอน การบริหารหลักสูตร การใช้สื่อ ตลอดจนการประเมินผลการใช้ หลักสูตรด้วย ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อค้นพบที่จะนำมาปรับปรุงหลักสูตรหรือแก้ปัญหาดัง ๆ ที่เกิดจากการนำ หลักสูตรไปใช้ อันเป็นขั้นตอนสำคัญขั้นตอนหนึ่งของการพัฒนาหลักสูตร

โดยนัยนี้ การวิจัยหลักสูตรจึงมีลักษณะเป็นการวิจัยและพัฒนา (research and development) คือ นำข้อค้นพบจากการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในทางปฏิบัติมากกว่าการวิจัยความรู้พื้นฐาน (theoretical or basic research) ซึ่งเน้นการแสวงหาความรู้ใหม่หรือเพื่อขยายขอบเขตของ ความรู้เดิมให้กว้างขวางหรือลึกซึ้งยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม การวิจัยความรู้พื้นฐานทางการศึกษาในปัจจุบัน ได้เริ่มสนใจมากขึ้นในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะสิ่งแวดล้อม ทางด้านสภาพสังคม เศรษฐกิจและการเมืองจากเดิมที่เน้นการวิจัยในด้านของจิตวิทยาการเรียนรู้และการสอนเป็นส่วนใหญ่ (APEID, 1984) ดังนั้นการวิจัยหลักสูตรจึงสามารถนำข้อค้นพบจากการวิจัย ความรู้พื้นฐานมาใช้ได้ในแง่ของข้อมูลเบื้องต้น เพื่อวางรูปแบบหรือแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรให้ เหมาะสมกับตัวผู้เรียนและสภาพแวดล้อม

3) ประเภทของการวิจัยหลักสูตร

การวิจัยหลักสูตรเพื่อมุ่งจะนำความรู้มาพัฒนาหรือปรับปรุงหลักสูตรและระบบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร โดยทั่วไปแบ่งออกเป็น 3 ประเภทได้แก่

1. การวิจัยเกี่ยวกับเนื้อหาสาระของหลักสูตร เป็นการวิเคราะห์หรือประเมินคุณภาพ ขององค์ประกอบของหลักสูตรในส่วนที่เป็นเนื้อหาสาระ โดยเน้นในเรื่องความเหมาะสมกับตัวผู้เรียน และสภาพแวดล้อม ความถูกต้องตามหลักวิชา และความสอดคล้องซึ่งรวมทั้งความสอดคล้องภายใน องค์ประกอบนั้น และความสอดคล้องระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ

องค์ประกอบในส่วนที่เกี่ยวกับเนื้อหาสาระของหลักสูตรดังกล่าวได้แก่

จุดหมายระดับต่าง ๆ ตั้งแต่เป้าหมายทั่วไปของการศึกษาตามที่ระบุในแผนการศึกษา แห่งชาติ จุดหมายของหลักสูตรแต่ละระดับ จุดประสงค์ของกลุ่มวิชาต่าง ๆ จุด

ประสงค์รายวิชา ตลอดจนถึงจุดประสงค์ในการสอนซึ่งครอบคลุมจุดประสงค์ราย
ทางย่อย ๆ ไว้ด้วย

หลักการและโครงสร้างของหลักสูตร

เนื้อหาสาระของรายวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตร ที่กำหนดไว้ในคำอธิบายรายวิชาและ
แบบเรียน หนังสืออ่านประกอบ ฯลฯ

วิธีการจัดการเรียนการสอน การแนะแนว และการประเมินผล ตามที่ระบุไว้ใน
เอกสาร ประกอบหลักสูตรประเภทหนังสือคู่มือหรือแนวทางการดำเนินงานต่าง ๆ

2. การวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการในการนำหลักสูตรไปใช้ เป็นการศึกษาวเคราะห์

กระบวนการและองค์ประกอบต่าง ๆ ในการนำหลักสูตรไปใช้ในโรงเรียน ซึ่งเป็นตัวแปรสำคัญที่จะช่วย
ให้การใช้หลักสูตรประสบผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย โดยเน้นในเรื่องประสิทธิภาพ คุณภาพ และ
ความสะดวกคล่องตัวในการดำเนินงานต่อไปนี้

- การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน รวมทั้งการใช้สื่อและการประเมินผลการ
เรียน
- การจัดกิจกรรมตามที่หลักสูตรกำหนด รวมทั้งการจัดสอนซ่อม เสริม การแนะ
แนวการสอบแก้ตัว ฯลฯ
- บริการต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และ/หรือสุขภาพอนามัยของนัก
เรียนเช่น บริการห้องสมุด ห้องดนตรี-กีฬา ห้องพยาบาล ฯลฯ
- ระบบการบริหารและนิเทศการศึกษาในโรงเรียน
- ความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
- สมรรถภาพในด้านความรู้ เจตคติในการทำงานและทักษะปฏิบัติของบุคลากรที่
เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร อันได้แก่ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารการศึกษา ครู และ
เจ้าหน้าที่ต่าง ๆ ในโรงเรียน

3. การวิจัยเกี่ยวกับผลการใช้หลักสูตร เป็นการประเมินคุณค่าของหลักสูตร โดยศึกษา
จากผลที่เกิดขึ้นเมื่อนำหลักสูตรไปใช้ ผลจากการใช้หลักสูตรแบ่งเป็น 3 ประเภทได้แก่

- ผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนเมื่อเรียนจบหลักสูตร (immediate outcomes) คือผลที่เกิด
ขึ้น ในขณะที่ผู้เรียนเรียนจบหลักสูตรใหม่ๆ การวัดผลจะต้องวัดโดยยึดจุดหมาย

หรือจุดประสงค์ต่างๆ ของหลักสูตรเป็นหลัก จึงต้องครอบคลุมทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านพุทธิพิสัย (cognitive domain) หรือความรู้ความจำ ด้านจิตพิสัย (affective domain) หรือลักษณะทางอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด และด้านทักษะพิสัย (psychomotor domain) หรือความสามารถในการลงมือปฏิบัติ โดยมีระดับความยาก-ง่าย ลึก-ตื้น ในแต่ละด้านตามที่หลักสูตรกำหนด เพื่อให้สอดคล้องกับวัยของผู้เรียน

ผลที่เกิดกับผู้เรียนในระยะยาว (long-lasting outcomes) คือผลการเรียนรู้ที่ยังคงติดตัวผู้เรียนหลังจากเรียนจบหลักสูตรไปแล้วเป็นเวลานาน หรือยังคงอยู่จนตลอดชีวิตของผู้นั้น ได้แก่ ความรู้ความสามารถทั้งในด้านการศึกษาต่อ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพ รวมทั้งเจตคติและค่านิยมต่างๆ เป็นต้น

การศึกษาผลที่เกิดกับผู้เรียนในระยะยาวนี้ มีความสำคัญมากเพราะจะทำให้เห็นคุณค่าของหลักสูตรในเชิงพัฒนาตัวบุคคลและสังคมโดยรวม แต่การเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยอาจมีปัญหบ้าง เพราะเป็นการติดตามผล (follow-up study) เมื่อผู้เรียนจบหลักสูตรไปแล้ว การติดต่ออาจทำได้ไม่สะดวก บางครั้งผู้วิจัยจึงศึกษาเฉพาะผลที่เกิดเมื่อเรียนจบหลักสูตร โดยตั้งสมมติฐานว่า ความรู้ เจตคติ และทักษะการปฏิบัตินั้นจะติดตัวผู้เรียนต่อไปในอนาคต

ผลกระทบ (impacts) ที่เกิดกับผู้เกี่ยวข้องและชุมชนแวดล้อม ในขณะที่หลักสูตรมีจุดมุ่งหมายที่จะให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวผู้เรียน แต่ในการใช้หลักสูตรอาจมีผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ซึ่งน่าสนใจและน่าศึกษาเช่นกัน เช่น ความสนใจและความตื่นตัวของผู้ปกครองในเรื่องการศึกษาของบุตร หรือพัฒนาการของชุมชนในฐานะเป็นแหล่งวิชาการ เป็นต้น

1. ข้อมูลในการวิจัยหลักสูตร

การได้มาซึ่งข้อมูลเพื่อใช้ในการวิจัยหลักสูตรมีหลายวิธีเช่นเดียวกับการวิจัยทั่วไป แต่ในที่นี้ ขอล่าวถึงเฉพาะวิธีการซึ่งมีผู้ใช้กันมาก และเกี่ยวข้องโดยตรงกับตัวหลักสูตรและการใช้หลักสูตรเท่านั้น

1. การวิเคราะห์จากเอกสาร

การวิจัยเกี่ยวกับเนื้อหาสาระของหลักสูตร ส่วนมากจะใช้วิธีวิเคราะห์จากเอกสารซึ่งได้แก่ หนังสือหลักสูตร แบบเรียน คู่มือ หนังสืออ่านประกอบ ฯลฯ สิ่งที่จะวิเคราะห์ได้แก่ ความสอดคล้องขององค์ประกอบต่างๆ ของหลักสูตร และความถูกต้องเหมาะสมของเนื้อหา

การวิเคราะห์ความสอดคล้องของจุดหมายและจุดประสงค์ต่างๆ ของหลักสูตร วิเคราะห์ได้ตั้งแต่ความสอดคล้องภายในชุดของจุดมุ่งหมายหรือจุดประสงค์นั้น เช่น วิเคราะห์จุดหมายของหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น จุดประสงค์ของกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต จนถึงความสอดคล้องระหว่างจุดหมายและจุดประสงค์ระดับต่างๆ เช่น วิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างจุดหมายของหลักสูตรประถมศึกษา กับจุดประสงค์ทั่วไปของกลุ่มประสบการณ์ต่างๆ ในหลักสูตรประถมศึกษา เป็นต้น

ตัวอย่างการวิเคราะห์ความสอดคล้องของหลักสูตร ซึ่งกองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการทำไว้เมื่อ พ.ศ. 2527 ในการประเมินหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 กลุ่มวิชาสังคมศึกษาส่วนที่เกี่ยวกับศีลธรรม พระพุทธศาสนา จริยธรรม และประวัติศาสตร์ไทย มีขั้นตอนในการวิเคราะห์ความสอดคล้องดังนี้

“การวิเคราะห์ความสอดคล้องของหลักสูตร ส่วนนี้ทำการประเมินเพื่อศึกษาเนื้อหาสาระ (content analysis) ที่กล่าวไว้ในจุดหมายของหลักสูตร จุดประสงค์กลุ่มวิชาสังคมศึกษาและจุดประสงค์รายวิชาสังคมศึกษา (เฉพาะวิชาบังคับ) โดยผู้ทรงคุณวุฒิจะเป็นผู้พิจารณา 3 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 พิจารณาความพอเพียง โดยการที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือกเอาข้อที่พิจารณาแล้วว่าข้อนั้นๆ สนับสนุนการเรียนการสอน ศีลธรรม พระพุทธศาสนา จริยธรรม และประวัติศาสตร์ไทย

ขั้นที่ 2 พิจารณาความสอดคล้องด้วยการทำ Tab โดยเอาจุดหมายเป็นหลักแล้วพิจารณารายชื่อที่กล่าวไว้ในจุดประสงค์กลุ่มวิชา ว่าข้อใดบ้างที่สอดคล้องกับจุดหมาย จากนั้นก็พิจารณารายชื่อที่กล่าวไว้ในจุดประสงค์รายวิชาทั้ง 3 รายวิชา ว่ามีข้อใดสอดคล้องกันกับจุดประสงค์กลุ่มวิชา เป็นทอดๆ ไป ซึ่งจุดหมาย 1 ข้อ อาจมีจุดประสงค์กลุ่มวิชา หรือจุดประสงค์รายวิชาที่สอดคล้องกันมากมายหลายข้อได้ในทำนองเดียวกัน จุดประสงค์กลุ่มวิชา 1 ข้อ ก็อาจมีจุดประสงค์รายวิชาที่สอดคล้องด้วยหลายข้อก็ได้เช่นกัน

ขั้นที่ 3 พิจารณาคุณลักษณะที่มุ่งให้ผู้เรียนเกิด ด้วยการทำ Key words โดยตีความจากข้อความในรายชื่อที่เห็นว่า สอดคล้องตามขั้น 2 แล้วเขียนเป็นข้อความใหม่ที่กระชับ (Key words)

ให้เห็นคุณลักษณะต่าง ๆ ที่จุดหมาย จุดประสงค์กลุ่มวิชา และจุดประสงค์รายวิชาในแต่ละตอนมุ่งให้ผู้เรียนเกิด ขั้นตอนนั้นจะชี้ให้เห็นว่าหลักสูตรมุ่งให้นักเรียนเกิดคุณลักษณะในแต่ละขั้นตอนตรงกันหรือไม่ บทพร้อมจุดได้” (กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ, 2527, 24.)

ตัวอย่างของคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ซึ่งดึงออกมาจากจุดหมายของหลักสูตรในลักษณะของคำหลัก (key words) เช่น

จุดหมายของหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ข้อ 4 มีข้อความว่า “เพื่อให้มีความซื่อสัตย์ มีวินัยในตนเอง เคารพต่อกฎหมาย และกติกาสังคม รับผิดชอบตนเอง ครอบครัวยุติธรรม และสังคม ตลอดจนส่งเสริมสร้างความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคม”

คุณลักษณะอันพึงประสงค์จากจุดหมายข้อ 4 นี้ ได้แก่ (ความ) ซื่อสัตย์ มีวินัย เคารพกฎหมาย รับผิดชอบ และไม่เอาเปรียบผู้อื่น/ยุติธรรม

ความสัมพันธ์ระหว่างจุดหมายของหลักสูตร กับจุดประสงค์กลุ่มวิชาและจุดประสงค์รายวิชาสังคมศึกษา ม. ต้น จากการวิเคราะห์โดยผู้ทรงคุณวุฒิ สามารถนำมาแสดงได้ดังตารางต่อไปนี้

จุดหมาย (Key words)	จุดประสงค์กลุ่มวิชาข้อที่สอดคล้องกับจุดหมาย	จุดประสงค์รายวิชาข้อที่สอดคล้องกับจุดหมาย		
		ส. 101-ส. 102	ส. 203-ส. 204	ส. 305-ส. 306
ข้อ 4 --- ซื่อสัตย์	---	---	---	---
--- วินัย เคารพกฎหมาย	1	---	---	8
--- รับผิดชอบ	5	---	---	8
--- ไม่เอาเปรียบผู้อื่น/ยุติธรรม	---	---	---	---
ข้อ 5 --- รักษาสีธรรม และหน้าที่	---	---	---	8
--- มีปัญญา ใช้เหตุผล	4	4,5	9	11
--- สามัคคี	2	---	---	9
--- เสียสละเพื่อส่วนรวม	2,6	---	---	---
--- ทำงานเป็นคณะได้	---	---	---	---

จุดหมายเหตุ (Key words)	จุดประสงค์กลุ่ม วิชาข้อที่สอดคล้อง กับจุดหมายเหตุ	จุดประสงค์รายวิชาข้อที่สอดคล้อง กับจุดหมายเหตุ		
		ส. 101-ส. 102	ส. 203-ส. 204	ส. 305-ส. 306
ข้อ 8 รักท้องถิ่น	2,6	4	--	--
เห็นคุณค่าและสืบทอด ศิลปวัฒนธรรม	2,6	4,6,11	1,5,8	10,11
สร้างสรรค์ความเจริญ ให้กับท้องถิ่น	4,5	10	--	--
รักษาธรรมชาติ บำรุง รักษาสภาพแวดล้อม	4	11	--	--
ข้อ 9 จงรักภักดีในชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์	2,6	4,6	5	10
ภูมิใจในความเป็นไทย รู้เลื่อมใส ศรัทธา ในการ ปกครองระบอบประชา- ธิปไตยที่มีพระมหา กษัตริย์เป็นประมุข	1	--	--	--
รู้คุณค่าของภาษา ศาสนา รักหวงแหน สนับสุนน และหาทาง ป้องกันประเทศ	2	6	5	10

(กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ, 2527, 85)

การพิจารณาความสอดคล้องในลักษณะนี้ สามารถนำไปปรับใช้ได้กับองค์ประกอบอื่นของ
หลักสูตรเช่นกัน เช่น การวิเคราะห์ความสอดคล้องเหมาะสมของเนื้อหาในหนังสือกับจุดประสงค์ หรือ
กับวิชาการจัดการเรียนการสอนในคู่มือการสอน เป็นต้น

2. การสังเกตการเรียนรู้การสอนในชั้นเรียน

การสังเกตการเรียนรู้การสอนในชั้นเรียน เป็นวิธีหนึ่งที่ใช้มากในการศึกษาเรื่องการนำหลักสูตรไปใช้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพฤติกรรมของครู นักเรียน และผลที่เกิดจากการใช้หลักสูตร เพราะเป็นวิธีที่จะได้วิเคราะห์โดยตรงว่าจะจัดการเรียนรู้การสอนและหลักสูตรอย่างไร จึงจะเกิดการเรียนรู้ตามที่หลักสูตรต้องการ สิ่งที่หลักสูตรกำหนดไว้นั้นบางครั้งในสภาพการเรียนรู้การสอนจริง อาจมีปัญหาในเชิงปฏิบัติหลายประการที่ทำให้ผู้เรียนไม่สามารถบรรลุจุดประสงค์ได้ เช่น ครูสอนไม่ทันตามเนื้อหาของหลักสูตร นักเรียนบางคนตามไม่ทันการสอนของครู หรือพฤติกรรมที่พึงประสงค์บางอย่าง เช่น การกล้าแสดงความคิดเห็น นักเรียนไม่มีโอกาสได้แสดง เป็นต้น

ปัญหาเหล่านี้ บางครั้งครูผู้สอนไม่ตระหนัก ดังนั้นถ้าถามด้วยแบบสอบถามหรือการสัมภาษณ์ อาจจะไม่พบ หรือบางครั้งครูผู้สอนพบว่า มีปัญหาแต่วิเคราะห์ไม่ออกว่าเนื่องจากสาเหตุใด ในกรณีเหล่านี้ การสังเกตการเรียนรู้การสอนอย่างมีระบบจะช่วยให้สามารถชี้และวิเคราะห์ปัญหาได้ชัดเจนขึ้น

อย่างไรก็ตามวิธีการสังเกตการเรียนรู้การสอนนี้ ก็มีความยากลำบากอยู่หลายประการ ซึ่งผู้ที่ทำการวิจัยหลักสูตรมักจะพบเสมอได้แก่

1. ต้องใช้เวลาในการสังเกตอย่างสม่ำเสมอ เป็นเวลานานจึงจะเห็นกระบวนของพฤติกรรมที่แท้จริง ซึ่งผู้วิจัยที่ไม่ได้เป็นผู้สอนในโรงเรียนย่อมทำได้ยาก โดยเฉพาะเมื่อต้องใช้วิธีนี้เพื่อรวบรวมข้อมูลจากหลายโรงเรียน
2. การมีผู้สังเกตการณ์อยู่ในชั้นเรียน อาจทำให้ทั้งนักเรียนและครูรู้สึกผิดปกติ พฤติกรรมที่แสดงออกอาจไม่เป็นไปตามธรรมชาติ
3. การสังเกตจะต้องมีระบบการเก็บข้อมูลที่ดี มิฉะนั้นสิ่งที่บันทึกมาได้อาจสับสนไม่สามารถชี้สิ่งที่ต้องการศึกษาให้ชัดเจนตามต้องการ

วิธีการสำคัญที่จะช่วยแก้ปัญหาดังกล่าวข้างต้น คือ การให้ครูเป็นผู้ที่ทำการวิจัยเองหรือมีส่วนร่วมในการวิจัย และการจัดทำตารางการสังเกตพฤติกรรมที่มีระบบ

การให้ครูทำหน้าที่เป็นผู้วิจัยด้วยนี้ เป็นบทบาทใหม่ของครูซึ่งจะช่วยให้ครูสามารถสอนได้อย่างมีคุณภาพยิ่งขึ้น แต่ก็อาจจะเป็นการเพิ่มภาระให้ครูที่ต้องรับผิดชอบถึง 2 บทบาทคือ ในฐานะครู และในฐานะนักวิจัย แต่ถ้าทำรูปแบบของการวิจัยให้ง่ายไม่ซับซ้อน และพยายามเชื่อมโยงงานวิจัยเข้า

กับการประเมินผล การเรียนที่ครูต้องทำอยู่แล้ว ก็จะช่วยให้ครูมีความเชื่อมั่นที่จะทำงานได้มากขึ้น (Stenhouse, : 1985, 133-134)

การที่ครูจะสังเกตการเรียนการสอนในชั้นเรียนนี้ ครูอาจทำเองคนเดียว หรือทำร่วมกับเพื่อนครูคนอื่นโดยผลัดกันเป็นผู้สังเกต หรืออาจทำร่วมกับนักวิจัยจากภายนอก ซึ่งในกรณีหลังนี้ครูจะต้องพยายามสร้างความคุ้นเคยระหว่างนักวิจัยกับนักเรียนในห้อง ไม่ให้เกิดความรู้สึกว่ามี “บุคคลภายนอก” เข้าไปคอย “จับผิด” การเรียนการสอน

เพื่อให้การสังเกตการเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีระบบ ได้มีผู้คิดเทคนิคต่าง ๆ ในการบันทึกพฤติกรรมระหว่างการสังเกต ซึ่งจะขอยกตัวอย่างที่ใช้กันมากในการวิจัยหลักสูตร 2 ประเภท

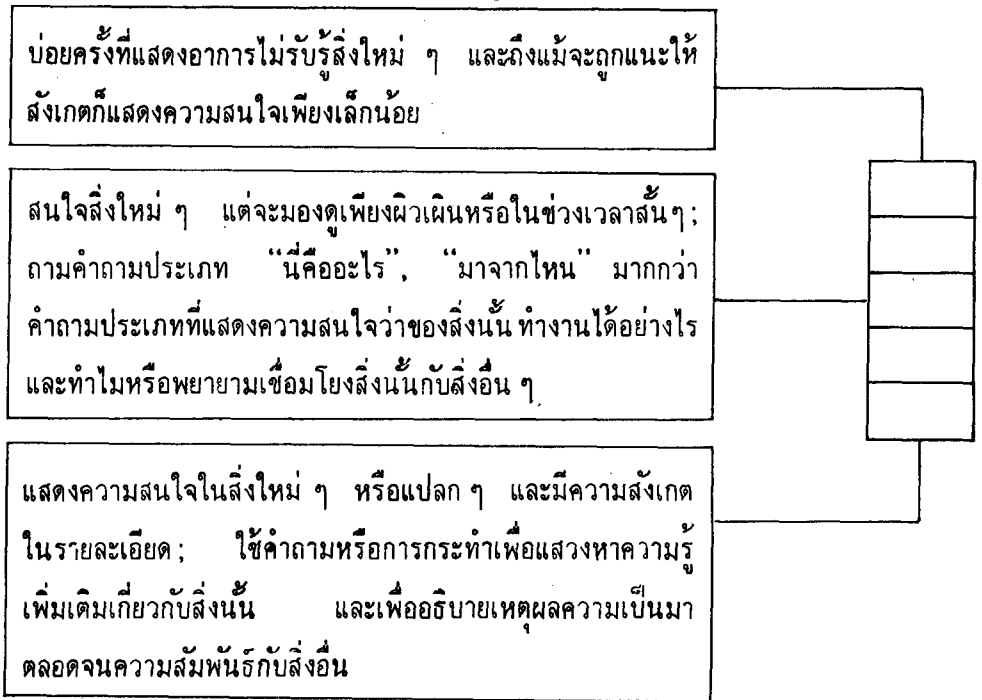
1. การวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน (interaction analysis) N.A. Flanders ได้จัดหมวดหมู่ของปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนไว้ เป็นที่ใช้กันอยู่โดยแพร่หลาย เพราะช่วยให้มองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนในระหว่างการเรียนการสอน ว่าดำเนินไปในลักษณะใด และพฤติกรรมต่าง ๆ ที่หลักสูตรมุ่งหวังให้เกิดกับนักเรียนนั้นมีโอกาสเกิดได้มากน้อยเพียงใด โดยผู้สังเกตจะบันทึกพฤติกรรมของครูและนักเรียนที่เกิดในระหว่างช่วงของการสังเกต ตามหมวดหมู่ที่ Flanders วิเคราะห์ไว้โดยบันทึกเป็นตัวเลขตามหมวดหมู่ของปฏิสัมพันธ์ ดังแสดงไว้ในตารางต่อไปนี้ (Stenhouse, 1985, 146)

หมวดหมู่ของการวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ของ Flanders Flanders' Interaction Analysis Categories (F.I.A.C)		
	สนองตอบนักเรียน	1. ยอมรับความรู้สึก ยอมรับความคิดเห็นหรือการแสดงความรู้สึกต่างๆ ของนักเรียน ชี้แจงหรืออธิบายเพิ่มเติมโดยไม่แสดงความก้าวร้าว ทั้งนี้ความรู้สึกที่นักเรียนแสดงออกอาจมีทั้งแง่บวกและลบ และครูอาจคาดการณ์หรือพูดท้าวความถึงความรู้สึกต่างๆ ของนักเรียนด้วยก็ได้ 2. ชมเชยให้กำลังใจ ชมเชย หรือให้กำลังใจในการกระทำหรือพฤติกรรมของนักเรียน ครูอาจพูดตลกบ้างแต่ไม่ใช้ทำให้นักเรียนเป็นตัวตลก พยักหน้าเห็นด้วยหรือพูด "อ้อ" "ว่าต่อไปซิ" เป็นต้น 3. ยอมรับหรือทำตามความคิดเห็นของนักเรียน ช่วยชี้แจงให้กระจ่างสรุปหรือขยายความคิดเห็นที่นักเรียนเสนอ ครูอาจขยายความได้บ้าง แต่ถ้านำความคิดเห็นของครูเองเข้ามารวมด้วยมาก จะจัดอยู่ในข้อ 5
ครูพูด		4. ถามคำถาม ถามคำถามเกี่ยวกับสิ่งที่ครูสอนในด้านเนื้อหาหรือกระบวนการ โดยคาดหวังว่านักเรียนจะต้องตอบ
	ชี้แนะนักเรียน	5. บรรยาย ให้ข้อเท็จจริงหรือให้ความเห็นเกี่ยวกับเนื้อหา หรือกระบวนการ โดยแสดงความคิดเห็นหรือคำอธิบายที่เป็นของครูเอง หรืออ้างมาจากผู้อื่น แต่ไม่ใช่ของนักเรียน 6. ให้แนวปฏิบัติ บอกแนวปฏิบัติหรือออกคำสั่งให้นักเรียนทำตาม 7. วิพากษ์วิจารณ์หรือแสดงอำนาจ ใช้ถ้อยคำที่แสดงความตั้งใจ จะเปลี่ยนพฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์ของนักเรียน คุณักเรียนบางคนบอกให้นักเรียนรู้เหตุผลของครูในการกระทำต่างๆ ใช้ตัวครูเองเป็นหลัก
	สนองตอบครู	8. นักเรียนพูด-ในเชิงตอบสนอง ตอบคำถามครูครูเป็นฝ่ายเริ่มการสนทนา ขอให้นักเรียนพูด หรือเป็นผู้ควบคุมสภาพการณ์ทั้งหมด นักเรียนถูกจำกัดอิสระในการแสดงความคิดเห็น
นักเรียนพูด	นักเรียนเป็นฝ่ายเริ่มต้น	9. นักเรียนพูด-ในเชิงชี้แนะ นักเรียนเป็นฝ่ายนำการพูดขึ้นก่อน โดยการแสดงความคิดเห็นของตนเสนอหัวข้อพิจารณาใหม่ ๆ มีอิสระในการรวบรวมความเห็นและแนวความคิด มักถามคำถามซึ่งใคร่ตรงมาดีแล้วหรืออาจพูดถึงเรื่องนอกเหนือจากที่กำหนดไว้
เงียบ		10. ความเงียบหรือความสับสน มีช่วงหยุดที่ไม่มีผู้พูด มีความเงียบหรือความสับสนระยะสั้น ๆ ที่ผู้สังเกตการณ์อธิบายไม่ถูก

ลักษณะแต่ละหัวข้อข้างต้น ถูกแยกรายละเอียดออกเป็น 5 ระดับ โดยมีคำอธิบาย ระดับแรก ระดับกลาง และระดับสุดท้าย ไว้ให้ ดังตัวอย่าง :-

“ความอยากรู้อยากเห็น”

(Schools Council, 1983, 59)

5) การนำผลการวิจัยหลักสูตรไปใช้

ขอบเขตในการนำผลการวิจัยหลักสูตรไปใช้ ขึ้นอยู่กับสถานภาพของผู้วิจัยหรือหน่วยงานที่
ทำการวิจัย

ถ้าหน่วยงานที่ทำการวิจัยเป็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยตรงกับการพัฒนาหลักสูตรหรือการ
บริหารหลักสูตร การนำข้อค้นพบจากการวิจัยไปประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหาเกี่ยวกับหลักสูตรหรือเพื่อ
ปรับปรุงคุณภาพของหลักสูตร จะเป็นการประยุกต์ใช้ในวงกว้างและส่งผลกระทบต่อผู้เกี่ยวข้องทั้งหมด
เช่น การปรับโครงสร้างของหลักสูตร การปรับปรุงคำอธิบายรายวิชา หรือในกรณีที่กระทรวง
ศึกษาธิการปรับปรุงระเบียบการประเมินผลการเรียนตอนต้นและตอนปลายครั้งหลังสุดเมื่อเดือนมิถุนายน
2529 นี้ ก็สืบเนื่องจากการวิเคราะห์ของคณะกรรมการวิเคราะห์หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นและตอน
ปลายซึ่งกระทรวงศึกษาธิการแต่งตั้งผ่านทางกรมวิชาการ นั่นเอง

ในกรณีที่ผู้ทำการวิจัยเป็นผู้ใช้หลักสูตรโดยตรง เช่น ครูโรงเรียนประถมศึกษาในโรงเรียนหนึ่งต้องการแก้ปัญหาเรื่องนักเรียนอ่านหนังสือไม่คล่อง ผลจากการศึกษาวิจัยที่ครูหรือสถานศึกษาทำเองนี้จะนำไปแก้ปัญหาในเชิงปฏิบัติในพื้นที่ได้โดยตรงและเนื่องจากสภาพปัญหาหรือความจำกัดต่าง ๆ ของสถานศึกษามีความแตกต่างกัน วิธีการแก้ปัญหาในแต่ละพื้นที่จึงย่อมแตกต่างกันไปด้วย ซึ่งหลักการของหลักสูตรปัจจุบันทุกระดับ ก็เปิดโอกาสให้สถานศึกษาจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับตัวผู้เรียน และสภาพแวดล้อมอยู่แล้ว ดังนั้นผู้บริหารโรงเรียนและครู ซึ่งเป็นผู้มีส่วนโดยตรงในการใช้หลักสูตร จึงควรคำนึงถึงการศึกษาวิจัยเพื่อปรับวิธีจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนของตน ให้เหมาะสมและบรรลุตามจุดหมายของหลักสูตร

Lawrence Stenhouse ได้กล่าวถึงความสำคัญของครูในเรื่องการวิจัยกับการพัฒนาหลักสูตรว่า การพัฒนาหลักสูตรจะประสบผลสำเร็จมีคุณภาพสูงสุด ถ้าครูสามารถผสมผสานจุดยืนทางการวิจัยเข้ากับการสอนของตนได้ ซึ่งจุดยืนทางการวิจัยในที่นี้มิได้หมายถึงการจัดทำโครงการวิจัยที่ใหญ่โต แต่หมายถึงการรู้จักศึกษาวิเคราะห์การปฏิบัติงานสอนของตนเองอย่างมีเหตุผล ตรงไปตรงมาและอย่างมีระบบ (Stenhouse, 1985, 156) ซึ่งจะช่วยให้การทำงานในหน้าที่ของครูสมบูรณ์และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

1. กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ. *แนวทางการใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521* (ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 2), บริษัทรุ่งศิลป์การพิมพ์จำกัด, 2525.
2. กองวิจัยทางการศึกษา, กรมวิชาการ. *การประเมินหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 กลุ่มวิชาสังคมศึกษา : ศีลธรรม พระพุทธศาสนา จริยธรรมและประวัติศาสตร์ไทย* โรงพิมพ์การศาสนา, 2527.
3. Asian Programme of Educational Innovation for Development (APEID) Research to Improve Teaching – Learning Practices, UNESCO/ROEAP, Bangkok, 1984.
4. Schools Council, *The Practical Curriculum*, Methuen Educational, London, 1983.
5. Stenhouse, Lawrence, *An Introduction to Curriculum Research and Development*, Heinemann, London, 1985.